

Stel je een ronde tafel voor. Je bent omringd door vijf andere personen, wat het totaal aantal aanwezigen op zes brengt. Je wilt een reeks belangrijke beslissingen nemen voor de groep en hebt een rondetafelsysteem georganiseerd. Elke ronde is er echter één persoon die zwijgt. Soms uit eigen keuze, soms uit onmogelijkheid. In sommige gevallen ben jij die persoon. **Eén persoon op zes**. Dat is het percentage Belgen dat niet, blanco of ongeldig stemde bij de laatste verkiezingen van 2019. Dat zijn 1,3 miljoen mensen.

Door de traditie van stemplicht is de electorale participatie in België lange tijd in de schaduw gebleven. Toch is het een groot probleem. Als mensen die niet of ongeldig hadden gestemd, zich hadden verenigd bij de laatste verkiezingen, hadden ze een partij kunnen kiezen die machtiger was dan de grootste van België. Voor Unia is het de **ongelijkheid van de verkiezingsdeelname** die alarmerend is.

Hoewel de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens ons eraan herinnert dat het **stemrecht een fundamenteel mensenrecht is**, wordt het niet door iedereen op dezelfde manier uitgeoefend. Als gelijkheidsorgaan pleit Unia voor gelijke en inclusieve participatie in alle aspecten van de samenleving. Voor de komende vijf jaar heeft Unia ervoor gekozen zich in het bijzonder te richten op de participatie van de meest kwetsbaren.

In 2024 zullen alle burgers worden opgeroepen om deel te nemen aan nieuwe verkiezingen die het politieke landschap van ons land en zijn gefedereerde entiteiten zullen hertekenen. Unia hoopt dat iedereen de kans en zin zal hebben om deel te nemen.

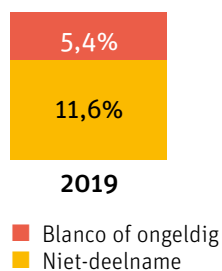

Niet-deelname, blanco of ongeldige stem

1 persoon op 6
of 1,3 miljoen mensen

Niet-deelname aan verkiezingen is niet simpelweg een kwestie van niet naar de stembus gaan, in de zin van zich onthouden. Personen die blanco of ongeldige stemmen uitbrengen, moeten worden toegevoegd aan de lijst van personen van wie de stemmen niet zullen worden geteld. Een blanco stembiljet betekent een leeg stembiljet, terwijl een gescheurd of met aantekeningen gemarkeerd stembiljet als ongeldig geldt. Bij de laatste verkiezingen nam 17% van de kiezers geen deel aan de stemming: 11,6% onthield zich van stemming en 5,4% bracht een blanco of ongeldige stem uit.

Bron: Binnenlandse Zaken. Directie van de verkiezingen.

Meerdere redenen kunnen verklaren waarom personen niet deelnemen aan verkiezingen. Naast de praktische belemmeringen en structurele barrières om te gaan stemmen, zit er vaak een keuze achter dit fenomeen die verband houdt met een afwijzing van de politiek. In ieder geval is niet-deelname grotendeels verbonden met onderliggende sociale factoren.

Unia verdedigt gelijkheid en strijdt tegen discriminatie op basis van beschermde criteria zoals handicap, leeftijd, nationaliteit, etc. Aangezien de verkiezingsdeelname varieert op basis van verschillende van deze criteria, is deze ongelijk. Voor Unia betekent dit een risico voor onze democratie.

Deze fiche focust op de verschillende criteria die Unia beschermt, waarbij de kwestie van ongelijke participatie centraal staat. Unia wijst erop dat er een maatschappelijke verantwoordelijkheid bestaat, naast een individuele, om de deelname van elk individu mogelijk te maken.

Leeftijd

Jongeren stemmen gemiddeld minder dan de rest van de bevolking, en wel om vier belangrijke redenen:

- › **Gewoonte** – Alleen al de gewoonte om te stemmen beïnvloedt of iemand wel of niet gaat stemmen bij de volgende verkiezingen. Jonge mensen hebben hier van per definitie nog geen gewoonte kunnen maken.
- › **Nieuwigheid** – Zowel politiek in het algemeen als actuele kwesties kunnen moeilijk te begrijpen zijn voor jongeren die voor het eerst opgeroepen worden om te gaan stemmen.
- › **Alternatieven** – Andere vormen van niet-electorale politieke participatie spreken jongeren aan. Ze hebben het gevoel dat deze beter zijn aangepast aan zelfexpressie, terwijl stemmen hen soms het gevoel geeft dat ze niet worden gehoord.
- › **Ontgoocheling** – Onder jongeren bestaat een neiging om ontgoocheld te zijn over politiek. Dit heeft ook te maken met het gebrek aan vertegenwoordiging dat in het kader hieronder wordt besproken.

Socio-economisch statuut en opleiding

In 2019 werd op gemeentelijk niveau een verband tussen verkiezingsdeelname en arbeidsparticipatie vastgesteld. Een verband impliceert geen causaliteit en in werkelijkheid liggen er twee factoren aan deze vaststelling ten grondslag: **het educatieve en het sociale**. Het opleidingsniveau speelt zowel een rol in de tewerkstelling als in het kiesgedrag van de Belgen. Mensen met een lager opleidingsniveau zijn bijvoorbeeld meer geneigd om zich van het stemmen te onthouden. Bovendien, als stemmen niet langer verplicht zou zijn, zouden Belgen met een universitaire opleiding 3 keer meer waarschijnlijk stemmen dan Belgen zonder secundaire opleiding. Dit wordt gedeeltelijk verklaard door het onderwijskapitaal, maar niet enkel daardoor. De sociale netwerken van mensen spelen ook een rol in hun politieke socialisatie. Er tekent zich een reëel fenomeen af dat onderzoekers “zelf-uitsluiting van het politieke spel” noemen en waarmee burgers met minder diploma’s geconfronteerd worden. Voor meer details, zie het kader over de crisis van de representatieve democratie.

Ouderen nemen ook minder deel aan de verkiezingen.

Zij vormen ook **de groep die het grootste risico loopt om niet te stemmen**. Uit een studie van G. Pion in Charleroi blijkt dat het aantal stemonthoudingen snel toeneemt na de leeftijd van 75 jaar, tot één persoon op twee vanaf 85 jaar en tot **negen personen op tien in woonzorgcentra**. Dit is zorgwekkend in de context van vergrijzing van de bevolking, waarbij het aandeel ouderen toeneemt en daarmee ook het algemene percentage onthoudingen. Tussen 2019 en 2050 zal het aandeel 65-plussers in België naar verwachting met 40% stijgen. Een verminderende gezondheid is natuurlijk een factor, maar het is niet de enige: de verzwakking van de sociale banden na de pensionering, desinteresse en isolement hebben allemaal een impact op de waarschijnlijkheid dat mensen zich naar de stembus begeven.

Representatie

In gevallen waar stemmen niet verplicht is, blijven burgers die zich goed vertegenwoordigd voelen gemiddeld meer stemmen dan anderen. Er is een duidelijk verband tussen vertegenwoordiging en participatie, tussen vertegenwoordiging en verwerping van het politieke systeem. In ons land, waar 70% van de bevolking verklaart uitgekeken te zijn op het traditionele parlementaire model en geen vertrouwen meer heeft in beroepspolitici, is het risico van onthouding door afwijzing van de democratie groot. Nogmaals, we zijn niet allemaal gelijk als het gaat om dit fenomeen. De meest kwetsbare burgers zijn en voelen zich minder goed vertegenwoordigd.

“De meest achtergestelde burgers overtuigen om deel te nemen aan verkiezingen is een van de belangrijkste uitdagingen voor een democratie. Ze hebben de neiging om zichzelf van het verkiezingsspel uit te sluiten, wat directe gevolgen heeft voor de goede vertegenwoordiging van hun belangen en hun realiteit in de politieke beslissingen die door de verkozen organen zullen worden genomen.”

Jean-Benoît Pilet, Professor politieke wetenschappen aan de Vrije Universiteit van Brussel

Nationaliteit en origine

De toegang tot en het uitoefenen van het stemrecht voor personen met een buitenlandse nationaliteit die in België zijn gevestigd, is een ander aandachtspunt voor Unia. **Niet-Belgen hebben enkel stemrecht bij lokale verkiezingen.** Dit recht werd pas in 1999 verworven voor de Europese burgers en in 2006 voor de niet-Europese burgers. Het is voor hen dus onmogelijk om voor een ander bestuursniveau te stemmen. Als we Brussel als voorbeeld nemen, betekent dit dat een derde van de bevolking geen stemrecht heeft voor het Gewest. Maar zelfs bij gemeenteraadsverkiezingen is deelname niet eenvoudig. Niet-Belgen moeten zich inschrijven om te kunnen stemmen en dit administratieve proces is niet alleen complex, maar vaak ook

Handicap

In de praktijk worden mensen met een handicap geconfronteerd met veel obstakels en worden ze vervreemd van het stemrecht, voornamelijk door de veronderstelling dat “ze niet in staat zijn om te stemmen”. Dit is in het bijzonder het geval voor mensen met een verstandelijke beperking of geestelijke gezondheidsproblemen.

- › **Toegang tot informatie** - Partijprogramma's en politieke debatten zijn nog steeds beperkt toegankelijk. Ze worden zelden vertaald in gebarentaal en/of in eenvoudige taal. De hulpmiddelen die voorafgaand aan het stemmen politiek neutrale informatie kunnen bieden, schieten te kort.
- › **Moeilijkheden om zich naar de stembus te verplaatsen** - Bij gebrek aan toegankelijk openbaar vervoer kunnen personen met een handicap moeilijkheden ondervinden om tot bij de stembureaus te geraken. Mensen die in een voorziening wonen, zijn op hun beurt afhankelijk van het gebrek aan tijd en de beschikbaarheid van professionals om hen te begeleiden op verkiezingszondagen. Daarom wordt vaak gebruik gemaakt van algemene medische attesten die vrijstelling geven van de stemplicht.
- › **De stembureaus** – Ondanks vele inspanningen verhindert de ontoegankelijkheid van stembureaus en stemmateriaal (in het bijzonder stembiljetten) nog steeds dat veel personen met een handicap zelfstandig en vertrouwelijk kunnen stemmen.

niet gekend. Ongeveer 85% van de betrokken personen wordt ontmoedigd door deze stap en schrijft zich gewoon niet in.

Wat personen van buitenlandse origine met de Belgische nationaliteit betreft, suggereren studies dat een betere vertegenwoordiging zou samengaan met een hogere verkiezingsdeelname. Unia beschikt niet over cijfers over de opkomst per origine, maar wel over de volgende: tussen 2010 en 2014 werd het aandeel van personen van buitenlandse origine onder de volksvertegenwoordigers geschat op 7,1%, ongeveer 4 keer lager dan het aandeel van personen van buitenlandse origine, alle nationaliteiten samengenomen, die in België verblijven...

Bovendien zijn de mensen die de stembureaus voorzitten soms slecht geïnformeerd over het recht van mensen met een handicap om naar het stemhokje begeleid te worden door een persoon van hun keuze.

- › **Vrederechters** - Vrederechters kunnen beslissen om iemands stemrecht in te trekken. Deze beslissingen zijn niet alleen niet altijd in overeenstemming met het Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap, maar zijn ook moeilijk terug te draaien.
- › **Stemprocedures** – Op de dag van de verkiezingen naar een druk stembureau gaan kan voor sommige personen met een handicap, zoals mensen met psychische problemen, ingewikkeld of zelfs onmogelijk zijn. De stemprocedures zouden kunnen worden aangepast om het stemmen gemakkelijker te maken, in het bijzonder het stemmen per brief of op specifieke tijdstippen.

“Normaal zou mijn broer me helpen, maar ze lieten hem niet met me meegaan. Nu moest ik het dus alleen doen [...] Ik wilde heel graag op X stemmen, maar ik kon hem niet vinden op de lijst.”

Getuigenis van Elias, persoon die met zijn gezin samenwoont

Voor meer informatie...

Je vindt aanbevelingen en aanvullende informatie in de volgende bronnen:

- › Het rapport '[Democratie zonder kiezers? Analyse van het electorale absentisme](#)'¹ van de ULB et de VUB, waarop Unia zich grotendeels gebaseerd heeft voor deze fiche
- › Het rapport van Unia over [deelname van personen met een handicap aan verkiezingen](#)²
- › De website '[Kies Gelijke Kansen](#)'³ van Unia, vol goede praktijken op het gebied van burgerparticipatie op lokaal niveau
- › Het [rapport van LEVL](#)⁴ over lokale projecten ter versterking van het burgerschap van en voor personen van buitenlandse origine
- › De website van de Vlaamse Jeugdraad over [jeugdparticipatie en democratie](#)⁵

1. <https://www.datocms-assets.com/53388/1684940600-democratie-zonder-kiezers.pdf>
2. <https://www.unia.be/nl/publicaties-statistieken/publicaties/rapport-handicap-en-stemrecht>
3. [https://www.kiesgelijkekansen.be/beleidsdomeinen/communicatie-en-participatie?gdpr=true&_ga=2.168907105.1993467034.1698049786-107215202.16980497864\)%20https](https://www.kiesgelijkekansen.be/beleidsdomeinen/communicatie-en-participatie?gdpr=true&_ga=2.168907105.1993467034.1698049786-107215202.16980497864)%20https)
4. https://levl.be/app/uploads/2022/04/Actie_en_Gedeeld_Burgerschap_rapport_EIND_NL_5maart2021.pdf
5. <https://vlaamsejeugdraad.be/nl/adviezen/jeugdparticipatie-en-democratie>

Indien nodig...

Heb je discriminatie of een haatboodschap meegemaakt, gezien of gehoord? Of wil je advies vragen?

Aarzel niet om voor alle vragen contact op te nemen met Unia via ons contactformulier op onze website of door te bellen naar **+32 (0)2 212 30 00**.

Disclaimer : Om de tekst gemakkelijker leesbaar te maken voor lezers met een visuele beperking die gebruik maken van tekst-naar-spraakapparatuur, en om ervoor te zorgen dat de tekst gemakkelijk te lezen is, zijn mannelijke vormen gebruikt om beide geslachten aan te duiden, mannen en vrouwen, evenals de verschillende vormen van genderidentiteit of -expressie.

Unia
Victor Hortaplein 40 (bus 40)
1060 Brussel
T +32 (0)2 212 30 00
www.unia.be

